

УДК 330.1:330.342+316.42
JEL коди: A14, B41, N01, O15, P51

*Шевчик Б.М.,
к.е.н., доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки,
Львівський торговельно-економічний університет*

ЛОГІКА ХВИЛІ: ПАСІОНАРНІСТЬ ТА ЕНТРОПІЯ У ЦИКЛІ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИНАМІКИ

Постановка проблеми. Чи не найбільшою проблемою суспільних наук є пояснення «імпульсу нізвідки», що слугує джерелом пасіонарності, капіталом духу і волі, який забезпечує якісно новий виток розвою життя на уламках старого здеградованого світу. Примітивне розуміння природи циклу сучасною мейнстрімівською економічною наукою провокує появу таких екстерналій, які заперечують практичну значущість знань, внаслідок чого економічна теорія перетворюється в ідилію кабінетних ойкумен, котра існує лише на сторінках монографій.

Дискретність живих систем, періодичність на позір подібних явищ соціальної дійсності у певній послідовності у просторі і часі спонукає думати не лише про феноменологічну, а й ноуменально-атрактивну природу циклу соціально-економічної динаміки, що, на нашу думку, привідкриває таємницю «імпульсу нізвідки», а отже дає змогу розгадувати «загадки капіталу», долати «пастки

бідності» та «ресурсного прокляття», модифікувати екстрактивні економічні інститути в інклюзивні, онтологічно інтерпретувати футуросинергетичні проекти, зокрема NBIC-техноконвергенції тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною основою дослідження слугували: хвильова теорія економічного розвитку Н. Кондратьєва [12], теорія соціокультурних флуктуацій П. Сорокіна [19], теорія проектизму К. Кантора [9], теорія макропатернальних триад Е. Тоффлера [22] та мікропатернальних триад М. Кастельса [10], теорія фазових переходів Л. Гумільова [7], теорія біфуркаційних мотивацій економічного розвитку у когнітивній сфері Й. Шумпетера [24], теорія онтології соціальних інститутів Д. Аджемоглу та Дж. Робінсона [1], примордіалістська концепція Р. Генона [6], концепція симулякрії патернальних проектів Ж. Бодріяра [3] та гіпотеза бездефіцитної когнітивної економіки П. Мейсона [13], нооекономіки А. Гальчинського [5] та NBIC-конвергентпроектизму М. Кизима і І. Матюшенка [11]. Нез'ясованим залишається характер лігатури, яка розгортає парадигмальний проект у патернальний, а також середовище її активізації, що й зумовило необхідність подальших досліджень шляхом поєднання ідей із вищевказаних літературних джерел.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є ідентифікація тріалектичних модифікацій активізації когнітивних ресурсів економічного розвитку в умовах соціокультурних флуктуацій ентропії базових патернальних триад суспільно-економічного відтворення, а також тих флуктуаційних зон у фазах циклу суспільно-економічної динаміки, де створюються передумови та можливі форми актуалізації інноваційно-парадигмальних проектів альтернативного історичного розвитку соціально-економічних систем та механізми їх втілення у патернальні проекти економічних практик. Об'єктом дослідження є цикл соціокультурної та економічної динаміки, а предметом – діалектика та тріалектика якісних модифікацій соціально-економічних систем у фазах циклу від біфуркації до гомеостазу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зasadничою ідеєю парадигми сталого розвитку є винайдення та інституціоналізація таких еквівалентних пропорцій енергетичного метаболізму між людиною і людиною, людиною і суспільством та суспільством і природою, коли кожній із систем гарантується відтворювальний потенціал згідно із потребами їх існування. В умовах світу як дефіциту, зокрема економіки як ресурсного дефіциту, оптимальною була б така модель диверсифікації еколого-економічної системи, коли ентропія на виході однієї системи слугує ресурсною базою для іншої системи, тобто, наявний техногенно-каскадний принцип енергетичного споживання у системах суспільного виробництва, втілений у моделі «Синьої Економіки» [14]. Однак, більшість економічних систем насправді далека від екологічного імперативу, особливо системи індустриальні та перехідні. І справа не стільки у людській жадобі безмежного матеріального збагачення ціною витрат переливу ресурсів, скільки у законах об'єктивної динаміки циклів суспільного життя. Висхідну позицію еколого-економічного гомеостазу пропонує фізична економія: у формулі «енергії прогресу» дві з п'яти енергетичних одиниць – це «капітал землі», саморепродуктивна сила природи [17].

Системне мислення органічної свідомості ідеаційної культурної ментальності виходить із метафізичної тези взаємозв'язку усього з усім: людини з людиною, соціумом, державою, природою, Всесвітом (а отже, – із Суб'єктом Пізнання і Творення Всесвіту). Тобто, людське пізнання, з якого виростає праксеологія, має ноуменальну природу когнітивності. Людська діяльність актуалізується у двох вимірах: як інноваційно-парадигмальний проект історичного розвитку та патернальний проект соціокультурного відтворення у господарських практиках [9]. Як динамічний процес це нагадує хвилю: від біфуркації – до гомеостазу. Системне мислення дозволяє збагнути природу хвилі, а саме: виявити осередки атрактивності праксеологічної динаміки, ті ноуменальні вузли адресності біфуркацій, ідентифікація яких мінімізує екстерналії, виявляючи релевантність намірів, засобів і цілей. Таким чином виявляється мета вищого порядку.

Про статистику і динаміку в економіці говорять давно. Ідея гомеостазу мотивувала рух думки не лише маржиналістів, а й класиків: «добробут націй» А. Сміта, розподілені між класами доходи Д. Рікардо, мальтузіанський баланс між народонаселенням та довіллям, політично уречевлений «привид комунізму» К. Маркса і навіть «економічна таблиця» Ф. Кене – усе це приклади гомеостатичних моделей, не кажучи вже про моделі ринкової рівноваги маржиналістів та неокласиків. Структура циклу у живих соціальних системах включає сім фаз: біфуркації та експансії (включаючи латентний інкубаційний період), акматичну, надлому, інерції, обскурації, регенерації та, власне, гомеостазу [7]. Економічні системи функціонують у тому ж режимі: інкубаційний період характеризується генерацією інноваційних знань, оформленням концепції можливого альтернативного футуросинергетичного проекту економічного розвитку (про що наголошував у дискусії із Н. Кондратьєвим автор «тектології» О. Богданов); далі процес іде по-Шумпетеру: «аматор нових комбінацій» переконує «ефора ринку» у прибутковості інвестицій в інновації і проект набуває форми капіталу, що є суттєво процесу актуалізації та зростання завдяки механізму дифузії інновацій; ринок досконалої конкуренції (або щось подібне до цього, що є мрією справжнього ліберала) – це еквівалент акматичної фази, стану війни всіх проти всіх за умов дифузії ресурсу влади; потім настає загальна втома, що виявляє себе як потяг до устabilьненого порядку – фаза надлому. З цього моменту ентропійність стає ключовою ознакою динаміки циклу у наступних трьох фазах. До влади приходить еліта, яка через механізм «винайденої традиції» легітимно виправдовує свій прихід до влади та

паралельно утверджує своє панування екстрактивною інституціоналізацією власності. У фазі надлому ще триває боротьба впливових еліт, що виражається трансформацією ринкової моделі досконалої конкуренції в олігархічні осередки боротьби за владу, зокрема на ринках олігополії та монополістичної конкуренції.

Норма дохідності капіталу стабільно зростає у двох фазах: становлення та інерції. У першому випадку вона зростає у шумпетерівському варіанті економіки як винагорода за інновацію, тобто, власне як прибуток. У другому випадку – це функція статусу влади, що пояснює «парадокс Т. Пікетті» [15], коли норма дохідності капіталу олігархічних еліт перевищує темпи зростання економіки та ще й на тлі зубожіння соціуму. Тут загострюються класові антагонізми, на що постійно вказували ліві: боротьба між працею і капіталом за соціальну справедливість. Сила опору пролетаріату (від комуністів до профспілок), на думку П. Мейсона [13], робить капітал поступливішим у тому сенсі, що відкриваються «вікна можливостей» і стимулів, характерні для режиму інституціональної інклюзивності. Це пояснює впливові рейтинги соціал-демократії в індустріальних країнах: вирівнюються доходи, нівелюється різюча майнова нерівність, з'являється середній клас та ордоліберальна держава загального добробуту із кейнсіанськими імперативами соціально-економічної політики. Нібито все вже добре, але саме тепер цикл входить в обскураційну фазу.

Л. Гумільов [7] визначав обскураційну фазу як таку, впродовж якої субпасіонарії опановують усі гілки влади, проникають в усі керівні органи держави і бізнесу та опосередковують собою кожен полюс сили, багатства і знання у макрпатернальній тріаді влади, що здійснює управління, регулювання і контроль соціально-економічного відтворення [22]. Посилювально-врівноважувальні зв'язки руху енергії та інформації полюсами макротріади влади забезпечуються екстрактивними політичними та економічними інститутами, завдяки яким соціально-економічна система еволюціонує у стан, де діє «залізний закон олігархії» [1], згідно із яким існуюча система самовідтворюється при будь-яких ротаціях провладно-опозиційних еліт.

Один і той сам ентропійний закон діє на усіх рівнях патернальних тріад суспільного відтворення: від макрорівня базових патернальних бізнес-тріад [10] до мегарівня цивілізаційних домінант. Ознаками часу стають: повальна корупція, моральна деградація, цинізм, майнова поляризація «зашкалює» до квазіінституціоналізації у формах персоніфікованих «гетто» для «туристів» та окремо для «волоцюг» у глобальному економічному просторі [2]. У патернальних практиках лігатури витісняються симулякрами, інновації впроваджуються лише як утилітаристські проекти вдосконалення матеріального комфорту. У структурі економічного циклу відбувається зміщення мотиваційного імперативу капіталовкладень із сектора матеріального виробництва у сектор фінансового лихварства, що забезпечується екстрактивними економічними інститутами у патернальному просторі «Червоної Банкономіки» [14]. В економічній системі, за Ж. Бодріаром [3], гроші першими набувають статусу симулякра, емансипуючи як знак від концепта-позначуваного, який субстанціонально виправдовує існування образу-медіатора, тобто, власне знака, і тоді активи мігрують у «фінансове задзеркалля» [21], де «перші кидали» заробляють «гроші у неймовірних кількостях» [10].

У міжнародному економічному просторі інституціоналізуються такі гомеостатичні контури посилювального зворотного зв'язку, які в асиметричному біполярному континуумі «метрополія – периферія» уможливають існування ентропійних економічних моделей: «пластки бідності» [18], «ресурсного прокляття» [8], «загадки капіталу» [20], «глухого кута» [16], «вбивства переможця» [16] і т. п. Українське суспільство часів правління В. Януковича – це кульмінація обскураційної фази економічного циклу, а складність проведення економічних реформ підтверджує існування екстрактивної інституціональної системи, вибудованої на «залізному законі олігархії». Така система нагадує далекосхідного безсмертного дракона, що охороняє скарби. І коли хтось із богатирів вбиває цього дракона, то автоматично перетворюється у нового охоронця скарбів, тобто, стає по-суті новим «безсмертним» драконом. Тому жодна опозиційна до чинної влади еліта, що становить біполярний простір єдиного патерна влади, не може (і не хоче) у випадку свого приходу до влади, розривати цього «залізного ланцюга», руйнуючи систему.

Але насправді «дракон смертний» і фінал його панування корениться у наступній, регенераційній фазі циклу суспільно-економічної динаміки історичного розвитку нації. Засилля субпасіонарів-дегенератів при владі активує спротив пасіонарної частини соціуму: надходить час майданів, кольорових і трояндових революцій і т. п. Однак, перед тим, як висвітлювати біфуркаційні процеси реалізації альтернативних парадигмальних інноваційних проектів у регенераційній фазі циклу соціально-економічної динаміки, слід з'ясувати логіку ентропії у патернальних практиках на мікро- та макрорівнях. Почнемо з мікрорівня: кожен патернальний проект відтворення структурно представляє собою тріаду, що складається із організаційного α -патерна, β -патерна, котрий активує контур посилювального зворотного зв'язку, та гомеостатичного γ -патерна. М. Кастельс [10] розглядає базову бізнес-тріаду інформаційної економіки як патернальну конфігурацію, де функцію організаційного α -патерна виконує хакер-техномеритократ, β -патерн – це венчурний капіталіст та γ -патерн – маркетолог. Хакер продукує інновацію, венчуролог забезпечує капіталовкладення, а маркетолог, реалізуючи проект на ринку, забезпечує усіх учасників тріади грошовими доходами. А далі включається

ентропійний процес: оскільки метою економічного виробництва є отримання доходу, то γ -патерн, як суб'єкт гомеостатичної функції, набуває статусу організаційного і цей статус зростає під впливом дії механізму дифузії інновацій. Це виглядає як економічне зростання усієї економічної системи, а тому на цьому етапі деструкція ентропії непомітна навіть фахівцям-аналітикам. Але коли гомеостазу досягнуто і прибуток (за Й. Шумпетером [24]) вже не виробляється, то γ -патерн змушений забезпечувати прибутковість тріади тими бізнес-технологіями, на які він здатний в міру своєї фаховості: від nudging-технологій до аут- (чи, навіть, гоум-) сорзінгу та офшорінгу у режимі «плаского світу» економічної глобалізації [23]. Це, зрозуміло, лише відтермінує агонію, оскільки ситуацію може виправити лише когнітарій-новатор у статусі організаційного α -патерна, але для цього попередньо має бути реалізований чин творчої деструкції, що лякає провладну еліту, яка встигла перетворити існуючу економічну ситуацію у джерело екстрактивності особистого збагачення. Тому ламати доводиться усю систему, яка в режимі «залізного закону олігархії» чинить неймовірно впертий опір, зводячи нанівець усі реформи.

На макрорівні процес відтворення забезпечує тріада «сила – багатство – знання» [22], що представляє собою тріалектичну полюсну модель макрпатернальної конфігурації, де α -патерн-знання, β -патерн-сила та γ -патерн-багатство синергічно зумовлюють модифікації актуалізації того чи іншого типу соціально-економічної системи, представляючи собою водночас політичну, економічну та когнітивну оболонки ядра патернальної системи домінуючого типу культури, зокрема, чуттєвої культури нашого часу. Поділяючи тезу О. Богданова про парадигмальну основу початку економічного циклу, стверджуємо, що тріалектична динаміка макрпатерна розпочинається із імпульсу патерна «знання» як α -організаційного, який оформлює інноваційно-парадигмальний проект суспільно-економічного розвитку, тобто, початок нової хвилі циклу. Метою впровадження інноваційно-парадигмального проекту є його кристалізація у формі патернального проекту відтворення, а це означає, що полюс «знання» повинен мати опертя у полюсі «сила». В історії це явище відоме, як «союз трону й вітваря». Але мета патернального проекту – забезпечення визначеності та передбачуваності патернальних практик у господарській діяльності, тобто, дуальна зв'язка «знання – сила» виступає конституюючим принципом для полюса «багатство» і саме ця зв'язка визначає форми екстракції, а отже, майнову і класову структуру суспільства.

Як можна вже здогадатися, ентропійний процес передбачає трансформацію полюса «багатство» в організаційний патерн, що знайшло своє відображення у становленні капіталістичної економічної формації буржуазного суспільства у просторі чуттєвої культурної ментальності. Спонукувані самозростаючою природою капіталу у спілці із інклюзивними соціальними інститутами, контури синергії збільшуваної прибутковості індустріального виробництва протягом останнього століття забезпечили небачений раніше в історії рівень матеріального добробуту не лише для вузьких провладних еліт, що було завжди, а для більшості членів суспільства. Зокрема, пролетаріат еволюціонував у так званий середній клас. Тому цей процес може спантеличити дослідника, бо його ентропійна природа виявляє себе перманентно у вигляді фінансових криз, пов'язаних із біржовими спекуляціями, а не крахом системи матеріального виробництва та розподілу.

Однак, ентропія – це загальна логіка циклу живих систем, а отже, перетікання промислового капіталу у фінансовий із подальшим заміщенням лігатур симулякрами у патернальних практиках – це знак передбіфуркаційної фази нового циклу. Ідея нової епохи буквально витає у повітрі: постіндустріалізм, ноосфера, інформаційне суспільство, когнітивна економіка, Третя хвиля, шостий технологічний уклад NBIC-конвергенції і т. п. – усе це інтелігібельні передчуття невідворотності змін у глобальному просторі та історичному часі.

Зростання матеріального добробуту у режимі «капіталізму для всіх» представляє собою апогей явища «царства кількості» [6]. Це явище потребує пояснення: існування – це рух, зумовлений різницею потенціалів сутнісного і субстанціонального полюсів буття як форма і матерія. Рух передбачає напрям, що піддається кількісному підрахунку у просторі реалізованих у часі подій. Мета, що зумовлює вектор руху живих систем, виходить за межі індивідуального досвіду пізнання, бо представляє собою суще як ціле. Проявлене буття єдиного постає внаслідок поляризації універсальних принципів буття: сутності (інтегральної дії якісного порядку) та субстанції (чистої можливості кількісного порядку). Покликана до буття ейдос-інновація – це завжди нова якість можливого в його інтегральній повноті, що дається у пізнання як мислимий ідеал. Сутнісний принцип, проявляючись як нова якість, оформлюється в інноваційно-парадигмальний проект розвитку і визначає хід подій у кожній фазі часового циклу, переходячи із віртуальності в актуальність, визначаючи міру реалізованого простору у вигляді композиції тіл, тобто кількісно, бо субстанціональну основу буття становить число – дискретна міра індивідуально проявленого. Принцип кількісного тиражування можливого як дійсного зумовлюється патернальним проектом відтворення в інституціоналізованих формах господарських практик. Структурно динаміка циклу нагадує подвоєну спіраль взаємопереплетених ритмів актуалізації буття як еволюції та інволюції, дисипації та коагуляції, де те, що на рівні сутності є якісна конденсація, на рівні субстанції – кількісна дифузія. Це пояснює принцип діалектики динаміки соціокультурних систем [19], де ідеаційна культура і ментальність

відповідають принципам традиційного порядку, де на локальному рівні відтворюється процес актуалізації можливих модальностей універсального порядку, а чуттєва культура і ментальність, вибудована на цінностях ліберального порядку, акцентує на індивідуальному як субстанціональному. Ноуменально-атраактивним принципом у першому випадку виступає подібність через референтність якості метафізичного і фізичного, а в другому випадку – рівність через кількісну одноподібність. Тому хід циклу соціокультурної та економічної динаміки проявляється як рух від коагуляції до розсіювання, тобто, як ентропійний процес.

Таким чином, як наголошує Р. Ґенон: «В міру віддалення від початкової єдності існування стає все більш кількісним і все менш якісним;... єдність, що синтетично містить у собі усі кількісні визначення можливостей... є сутнісний полюс, тоді як субстанціональний полюс... представлений чистою кількістю із безконечною атомізованою множинністю, уміщеною в ньому, що виключає будь-які відмінності між елементами, окрім нумеричних» [6, с. 50], і тому «життя протікає із всенаростаючою швидкістю від початку циклу до його кінця» [6, с. 42], де «останній період циклу утверджується як царство кількості» [6, с. 43], тобто, тотальна уніфікація усіх у кількісній одноподібності існування кожного. Але «одноподібність передбачає наявність істот, позбавлених будь-яких якісних відмінностей» [6, с. 52], тому егалітаризм завжди апелює до тварності, до того, що на нижчих рівнях буття об'єднує усіх. Звідси – маркетингові стратегії активізації імперативів поведінки на основі інстинктів самозбереження і самовідтворення, що виражаються у патерн-симулякрах безмежного матеріального споживання і нагромадження. Тому сучасна економіка – це виробництво спокус і принад, де завдяки сучасним технологіям, на думку З. Баумана [2], «стискають час», щоб «від бажання споживача відняти очікування», бо тоді здатність до споживання виходить за межі природних людських потреб і стає не лише способом людського життя, а самим життям. Але для цього необхідна одна умова: «Культура суспільства споживання в основному пов'язана з тим, щоб забувати, а не запам'ятовувати» [2, с. 67]. Безпам'ятство, втілене у мімезисній симулякрії споживачів, – умова прибутковості бізнес-проектів, очолюваних організаційним у-патерном. Симулякр – це ентропійний патерн сутнісноуніщовленого буття, що активує індивідуальне існування в режимі егалітаризованої одноподібності всіх і кожного в обскураційній фазі циклу. Тому субпасіонарії, тобто ті, хто перебуває при владі в умовах дії «залізного закону олігархії», – це люди без батьківщини та без обов'язку, інтернаціоналісти без історичної пам'яті, меркантилісти та утилітаристи, що перетворили національну державу у «гетто для обраних», перед якими вона, за висловом З. Баумана, «танцює стриптиз».

Якщо існування у ментальній площині координат обскураційної фази передбачає актуалізацію волі до життя через симулякрію у безпам'ятстві, то регенераційна фаза циклу починається із зусиль реанімації пам'яті та пошуку культурних ресурсів виробництва історичного капіталу, передусім, через повернення до сутнісного полюсу буття, що починається із формулювання запитання про призначення людини.

Ініційований дискурс про доцільність людського існування є симптомом майбутньої біфуркації у хвилях соціокультурних флуктуацій, які, значною мірою, діють синхронно із хвилями циклу соціально-економічної динаміки. Так, на сучасному етапі регенераційна фаза циклу передбачає зміну домінуючого типу культури, зокрема, чуттєвого на ідеаційний. Якщо ментальність чуттєвої культури орієнтована на матеріальну реальність, на задоволення матеріальних потреб та чуттєвих вражень (причому ступінь задоволення має бути максимальним), спосіб задоволення потреб передбачає активну зміну довкілля через експансіонізм, міграцію капіталу (аутсорсинг та офшоринг, тощо), когнітивні ресурси орієнтовані на пізнання матеріального світу, на технічні винаходи, наукові дослідження носять прикладний і природничий характер, цінності утилітаристські та гедоністичні, то, натомість, ментальність ідеаційної культури бере до уваги трансцендентну реальність та духовно-інтелектуальні потреби і цілі, когнітивні ресурси зорієнтовані на самовдосконалення людини, наука генерує знання про внутрішнє життя людини, як цінність трактується те, що апелює до найвищої реальності та розв'язує суперечність між буттям і небуттям [20]. Найбільша проблема чуттєвої культури – уможливлення тілесного безсмертя, і капіталістична економіка у цьому напрямі зробила поки-що найбільше. Сучасний світ стоїть на порозі шостого технологічного укладу NBIC-техноконвергенцій, де внаслідок синтезу живої і неживої речовини ресурсами біо-нано-технологій людський організм гіпотетично зможе функціонувати на багаті роки довше ніж будь-коли до того, тобто, когнітивні ресурси чуттєвої культури генерують зусилля можливості безсмертя в умовах світу цього – матеріально-речовинної дійсності. Але насправді світова культура перебуває у передбіфуркаційній фазі майбутнього становлення ідеаційної культури.

Економіка як наука і як спосіб життя виникла і поширилася у процесі розвитку чуттєвої культури: початок меркантилістської ідеології та політики мав місце після розвою італійського Ренесансу та німецької Реформації і був сучасником французького Просвітництва, задавши імпульс англійській Промисловій революції. Економіка – це наука про життя людей в умовах світу як дефіциту, а подолання обмежень через вічне становлення (аналогічно економічному зростанню) – основний імператив чуттєвої культури. Єдиним способом подолання дефіциту завжди була людська праця, яка, якщо і не створила людину біологічну, то соціальну – поза сумнівами. З реальності дефіциту виростає

поняття вартості. Кожна година роботи додає і уречевлює вартість у результат праці – товар, тому зростання продуктивності виробництва має передбачати скорочення міри вартості, втіленої в кожній одиниці продукції, що й досягається шляхом використання машин. Машина не лише заміщує людську працю, обмежуючи її сферою контролю, управління та ремонту, а й модифікує саму природу праці, адже машина – це втілене знання.

Вартість людської праці визначається потребами її відтворення (чим, наприклад, обумовлюється «песимізм» теорії Д. Рікардо), однак, чим довговічніша машина, тим меншу частку своєї вартості вона передає кожній наступній одиниці виробленого з її допомогою товару. В ідеалі машина, яка не зношується, здатна виробляти додаткову вартість без затрат капіталу, тобто, може бути остаточно розв'язана проблема дефіциту, зумовленого вартістю затраченої праці створюваних людиною речей. Техніка індустріальної доби функціонувала у режимі граничної продуктивності, тобто, виробництво представляло собою ентропійно зумовлений процес. Єдине інвестиційне благо, здатне функціонувати в режимі нульових граничних витрат – це інформація, бездефіцитний продукт, який потенційно існує у необмеженій кількості і регулюється тільки можливістю доступу. Тому виробництво, що ґрунтується на когнітивних ресурсах, інклюзованих у технології, може створити необмежене багатство, де обсяг затрат праці не виступатиме детермінуючим фактором. Тобто, дефіцит перестане бути сутнісним критерієм економіки. Однак машина здатна забезпечити емансипацію праці в усіх сферах матеріального виробництва і послуг, окрім однієї – сфери творчої праці, наприклад, інтелегібельного виробництва слова як товару нооекономіки ідеаційної культури.

Слово як товар має вартість, а отже, наділене субстанціональністю. «Ніхто не знає як виміряти вартість інформації в економічних категоріях», – наголошує П. Мейсон [13, с. 240]. Інформація потребує енергетичних затрат для опрацювання, але вона не виступає як енергія, втілена в річ на основі витрат робочої сили. Вона виступає як проект, як віртуальна можливість майбутнього, образ якого стає товаром на ринку інформаційних послуг. Що ж може бути субстанцією вартості слова: вираховані в калоріях і виражені в грошах енергетичні витрати розумової праці фахівця-інтелектуала (але, як наголошував Е. Тоффлер [22], неможливо визначити точно той час, коли в голову вченому прийде інноваційна ідея); ефект граничної корисності слова (але як його визначити у людській свідомості)? Чи людина створює знання зусиллями волі та інтелекту, чи вона відкриває властивості речей, які несуть інформацію в собі? Субстанція (від лат. *substare*, те, що внизу, спільна основа, опора) – це те, що зумовлює усі стани універсальної актуалізації у кількісних множинностях. Але слово – це образ нерозчленованого світу, що зумовлює ментальну і духовну ідентичність людей, а отже – існування соціальних систем як цілісних, інтегративних одиниць. Тобто, джерелом вартості слова виступає не субстанція, а есенція, сутнісне начало буття. На думку М. Гайдеґґера [4], у слові збирається те, що «може бути» (в значенні «уприсутнено існуюче») як бажане для світу. Через слово долається розмежованість світу і речі, чим виявляється їхня сутність. Людська сутність через мовлення виявляє природу суцього, означає самопроектування на основі розуміння іншого, і тим забезпечується онтологічна єдність буття і світу. Тому слово – це «збирання суцим самого себе» [4, с. 13].

У слові, як продукті інтелегібельного виробництва, суцый виявляє себе як принцип маніфестації буття, розгортаючи усі мислимі можливості, які він містить у собі, шляхом переходу від потенційності в актуальність через певну множину ступенів актуалізації існування універсального в унікальному, цілого в частці, загального в індивідуальному, океану у краплі. І спосіб цього розгортання, як інноваційно-парадигмальний проект, зумовлюватиме вартість слова. Таким чином, сутнісним джерелом споживної і мінової вартості слова когнітивної нооекономіки ідеаційної культури виступатиме його онтологічна новизна, у якій лик вічності проглядатиме як знамення часу.

Слово – це символ ідеї, покликаної до буття через творчість. І як власне символ, слово структурно містить концепт-позначуване та знакообраз-медіатор, де позначуванним завжди слугує універсальне буття в інтегральному вимірі як покликання до реалізації у проявленому модусі усіх можливостей, які буття онтологічно вміщує у своїй всеєдності. Знакообраз-медіатор ретранслює ейдос-концепт в уявно доступних для свідомості алегоріях і тим забезпечує атрактивну адресність патернальних практик економічної діяльності, передусім, у полі ноуменальної соборності, синергії духу і волі, що розриває обмеження «залізного закону олігархії» і забезпечує соціокультурний поступ у регенераційній фазі циклу становлення когнітивної нооекономіки ідеаційної культури, що визначається нами як економічний орієнталізм.

Висновки з проведеного дослідження. Дискретність існування живих, зокрема соціально-економічних, систем виражається хвилеподібною аналогією циклічної динаміки. Хвиля циклу структурно передбачає щонайменше сім фаз. Через механізм біфуркації впроваджується альтернативний до існуючого ентропійного патернального проекту інноваційно-парадигмальний проект соціально-економічного розвитку, становлення якого суміжно відбувається із процесами соціокультурної динаміки, де у фазах чуттєвої та ідеаційної культури когнітивними ресурсами ретранслюється атрактивний образ бажаної суспільної дійсності. Можливості його осягнення

представлені базовими патернальними тріадами суспільно-економічного відтворення на мікро-, мезо-, макро- та мегарівнях політичної, економічної та культурно-духовної дійсності.

Загальним невідворотним законом існування живих систем є ентропійний процес, який долається інтелектуальними системами зусиллями духу і волі. У просторі економічної системи цей «дух» набуває форми соціальних інститутів як модифікацій патернального проекту суспільно-економічного відтворення.

Оскільки синергія солідарної волі залежить від інтегрально-атрактивного образу світу, то дифузія цілей у полі ринкової катаклазії може кристалізуватися у форму екстрактивних або інклюзивних економіко-політичних інститутів. У першому випадку владу захоплює субпасіонарна еліта, що перетворює енергію суспільства у спосіб екстракції, а саме суспільство – у звалище ентропійних відходів цілеспрямовано керованого хаосу, що виключає можливість солідаризму, а отже, унеможлиблює розвиток продуктивних сил. Тому економіки таких суспільств функціонуватимуть в ентропійних режимах: «пастки бідності», «ресурсного прокляття», вічної «загадки капіталу», «мальтусового кумівства», «глухого кута» економічного розвитку, «вбивства переможця» (ініціатора «нових комбінацій») тощо, тобто, функціонують в режимах «порочних кіл бідності» «Червоної Банкономіки».

У патернальних конфігураціях ентропійний процес проявляється як заміщення α -патернау-патерном у статусі організаційного. На мікроекономічному рівні це провокує активізацію маркетингових *padding*-технологій та функціонування ринків з асиметричною інформацією. На макроекономічному рівні γ -патерн «багатство» закріплюється у статусі організаційного завдяки дії «залізного закону олігархії», що забезпечує відтворюваність системи за будь-яких умов внутрішніх ротацій місцевих еліт. На мегаекономічному рівні цей процес проявляється як хіліастичний проект шостого NBIC-техноконвергентного укладу, що має на меті реалізацію ілюзії безсмертя шляхом виробництва біокіборгів-постандроїдів.

Максимізація ентропії як соціально-економічної деструкції (не плутати з шумпетерівською «творчою деструкцією») має місце в обскураційній фазі циклу, який, водночас, є передвісником нового відродження, передусім, у просторі соціокультурних флуктуацій.

Це «відродження» представляє собою реалізацію інноваційно-парадигмального проекту становлення ідеаційного типу культури, що забезпечує інституціональну інклюзивність когнітивної нооекономіки в регенераційній фазі циклу соціально-економічної динаміки. На сучасному етапі функціонування постіндустріальних економічних систем чуттєвої культури процес регенерації представлятиме собою становлення когнітивної економіки, що функціонуватиме в режимі нульових граничних витрат, техногенно емансипувавши працю в єдину економічну нішу, де не може бути задіяна машина, – у сферу інтелектуально-творчої праці, інтелігібельного способу виробництва, де основним продуктом виробництва виступатиме слово як товар нооекономіки ідеаційної культури.

Джерелом вартості слова як товару слугуватиме есенціальний вимір релевантності ноумена-концепта позначуваного, вираженого через образ-медіатор, із спонукально-солідаристськими очікуваннями соціуму ментальності ідеаційної культури. Подальша дифузія техногенних інтелектуальних інновацій, виміром вартості яких слугуватиме онтологічна новизна, закономірно введе нооекономіку в гомеостатичний режим її функціонування, із подальшою перспективою ноуменально-інтелігібельних флуктуацій.

Бібліографічний список

1. Аджемоглу Д. Чому нації занепадають / Д. Аджемоглу, Дж. Робінсон. – К. : Наш Формат, 2016. – 440 с.
2. Бауман З. Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства / З. Бауман ; [пер. з англ. І. Андрущенко ; За наук. ред. М. Винницького]. – К. : Вид. дім «Кієво-Могилянська академія», 2008. – 109 с.
3. Бодріяр Ж. Символічний обмін і смерть / Ж. Бодріяр. – Львів : Кальварія, 2004. – 376 с.
4. Гайдеггер М. Дорогою до мови / М. Гайдеггер. – Львів : Літопис, 2007. – 232 с.
5. Гальчинський А.С. Політична нооекономіка: начала оновленої парадигми економічних знань / А.С. Гальчинський. – К. : «Либідь», 2013. – 470 с.
6. Генон Р. Царство количества и знамения времени / Р. Генон ; [пер. с фр. Т.Б. Любимова]. – М. : Беловодье, 2011. – 304 с.
7. Гумилев Л.Н. Этногенез и биосфера Земли / Л.Н. Гумилев. – М. : ООО «Издательство АСТ», 2001. – 560 с.
8. Как избежать ресурсного проклятия / [Под ред. М. Хамфриса, Д. Сакса и Д. Стиглица ; пер. с англ. Н. Автономовой]. – М. : Изд. Института Гайдара, 2011. – 464 с.
9. Кантор К. Двойная спираль истории: Историософия проектизма. / К. Кантор. - Т. 1: Общие проблемы. – М. : Языки славянской культуры, 2002. – 904 с.

10. Кастельс М. Интернет-галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства / М. Кастельс. – К. : «Видавництво «Ваклер» у формі ТОВ, 2007. – 304 с.
11. Кизим М.О. Перспективи розвитку і комерціалізації нанотехнологій в економіках країн світу та України : [монографія] / М.О. Кизим, І.Ю. Матюшенко. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2011. – 392 с.
12. Кондратьев Н.Д. Проблемы экономической динамики / Н.Д. Кондратьев. – М. : Экономика, 1989. – 526 с.
13. Мейсон П. Посткапитализм: путеводитель по нашему будущему / П. Мейсон. – М. : Ад Маргинем Пресс, 2016. – 416 с.
14. Паулі Г. Синя економіка: 10 років, 100 інновацій, 100 мільйонів робочих місць. Доповідь Римському клубу / Г. Паулі. – Risk Reduction Foundation, 2012. – 320 с.
15. Пікетті Т. Капітал у XXI столітті / Т. Пікетті. – К. : Наш Формат, 2016. – 696 с.
16. Райнерт Е.С. Як багаті країни збагатили ... і чому бідні країни лишаються бідними / Е.С. Райнерт. – К. : Темпора, 2014. – 444 с.
17. Руденко М. Енергія прогресу. Вибрані праці з економіки, філософії і космології / М. Руденко ; [Упоряд. Р.А. Руденко]. – К. : ТОВ «Видавництво «КЛІО», 2015. – 680 с.
18. Сакс Дж.Д. Конец бедности. Экономические возможности нашего времени / Дж.Д. Сакс. – М. : Изд. Института Гайдара, 2011. – 424 с.
19. Сорокин П.А. Социальная и культурная динамика / П.А. Сорокин. – М. : Астрель, 2006. – 1176 с.
20. Сото де Е. Загадка капіталу. Чому капіталізм перемагає лише на Заході і ніде більше / Е. де Сото. – К. : Ніка-Центр, 2009. – 232 с.
21. Старіков Н. Криза: Як це робиться / Н. Старіков. – К. : «Саммит-Книга», 2010. – 312 с.
22. Тоффлер Е. Нова парадигма влади. Знання, багатство, сила / Е. Тоффлер. – К. : Акта, 2003. – 560 с.
23. Фрідман Т. Світ плаский! / Т. Фрідман. – К. : Акта, 2008. – 675 с.
24. Шумпетер Й.А. Теорія економічного розвитку: Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу / Й.А. Шумпетер. – К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. – 242 с.

References

1. Adzhemoglu, D. and Robinson, Dzh. (2016), *Chomu natsii zanepadaiut* [Why nations fail], Nash format, Kyiv, Ukraine, 440 p.
2. Bauman, Z. (2008), *Hlobalizatsiia. Naslidky dlia liudyny i suspilstva* [Globalization. The consequences for the individual and society], translated by I. Andrushchenko, Vydavnychiy dim "Kyievo-Mohyliaska akademiia", Kyiv, Ukraine, 109 p.
3. Bodriar, Zh. (2004), *Symvolichnyi obmin i smert* [L'échange symbolique et la mort], Kalvariia, Lviv, Ukraine, 376 p.
4. Haidegger, M. (2007), *Dorohoiu do movy* [Unterwegs zur sprache], Litopys, Lviv, Ukraine, 232 p.
5. Halchynskiy, A.S. (2013), *Politychna noekonomika: nachala onovlenoi paradyhmy ekonomichnykh znan* [Political noeconomyks: principles renewed paradigm of economic knowledge], "Lybid", Kyiv, Ukraine, 470 p.
6. Genon, R. (2011), *Tsarstvo kolichestva i znamenii vremeni* [Le regne de la quantite et les signes des temps], Translated by T.B. Liubimov, Belovode, Moscow, Russia, 304 p.
7. Gumilyev, L.N. (2001), *Etnogenez i biosfera Zemli* [Ethnogenesis and Biosphere of the Earth], ООО "Izdatelstvo AST", Moscow, Russia, 560 p.
8. Hamfris, M., Saks, D., and Stiglits, D. (2011), *Kak izbezhat resursnogo proklatiia* [How to avoid the resource curse], Translated by N. Avtonomova, Izdatelstvo Instituta Gaydara, Moscow, Russia, 464 p.
9. Kantor, K. (2002), *Dvoinaia spiral istorii: Istoriosofiiia proektizma*. [The double helix history: Historiosophy proectism], Vol. 1. Obshchie problemy, Yazyki slavianskoy kultury, Moscow, Russia, 904 p.
10. Kastels, M. (2007), *Internet-halaktyka. Mirkuvannia shchodo Internetu, biznesu i suspilstva* [The Internet Galaxy. Reffections on the Internet, Business and Society], "Vydavnytstvo "Vakler" u formi TOV, Kyiv, Ukraine, 304 p.
11. Kyzym, M.O. and Matiushenko I.Yu. (2011), *Perspektyvy rozvytku i komertsializatsii nanotekhnologii v ekonomikakh krain svitu ta Ukrainy* [Prospects of development and commercialization of nanotechnologies in the world's countries economies and Ukraine], monograph, VD "INZhEK", Kharkiv, Ukraine, 392 p.
12. Kondratev, N.D. (1989), *Problemy ekonomicheskoy dinamiki* [Problems of Economic Dynamics], Ekonomika, Moscow, Russia, 526 p.
13. Meyson, P. (2016), *Postkapitalizm: putevoditel po nashemu budushchemu* [PostCapitalism: A Guide to Our Future], Ad Marginem Press, Moscow, Russia, 416 p.
14. Pauli, G. (2012), *Synia ekonomika: 10 rokov, 100 innovatsii, 100 milioniv robochykh mist* [The Blue

Economy: 10 years, 100 Innovations, 100 million jobs], Risk Reduction Foundation, 320 p.

15. Piketti, T. (2016), *Kapital u XXI stolitti* [Capital in the Twenty-First Century], Nash Format, Kyiv, Ukraine, 696 p.

16. Rainert, E.S. (2014), *Yak bahati krainy zbahatily ... i chomu bidni krainy lyshaiutsia bidnymy* [As rich countries are better ... and why poor countries remain poor], Tempora, Kyiv, Ukraine, 444 p.

17. Rudenko, M. (2015), *Energiia progresu. Vybrani pratsi z ekonomiky, filosofii i kosmologii* [Energy progress. Selected works in economics, philosophy and cosmology], Vydavnytstvo "KLIO", Kyiv, Ukraine, 680 p.

18. Saks, Dzh.D. (2011), *Konets bednosti. Ekonomicheskie vozmozhnosti nashego vremeni* [The End of Poverty. Economic possibilities for our time], Izdatelstvo Instituta Gaydara, Moscow, Russia, 424 p.

19. Sorokin, P.A. (2006), *Sotsialnaia i kulturnaia dinamika* [Social and cultural dynamics], Astrel, Moscow, Russia, 1176 p.

20. Soto de, E. (2009), *Zahadka kapitalu. Chomu kapitalizm peremahaie lyshe na Zakhodi i nide bilshie* [The Mystery of Capital. Why Capitalism triumphs in the West and Fails Everywhere Else], Nika-Tsentr, Kyiv, Ukraine, 232 p.

21. Starikov, N. (2010), *Kryza: yak tse robytsia* [Crisis: What It Is], "Sammyt-Knyha", Kyiv, Ukraine, 312 p.

22. Toffler, E. (2008), *Nova paradyhma vlady. Znannia, bahatstvo, syla* [The new paradigm of power. Knowledge, wealth, power], Akta, Kyiv, Ukraine, 560 p.

23. Fridman, T. (2008). *Svit plaskyi!* [The World is Flat!], Akta, Kyiv, Ukraine, 675 p.

24. Shumpeter, J.A. (2011), *Teoriia ekonomichnoho rozvytku. Doslidzhennia prybutkiv, kapitalu, kredytu, vidsotka ta ekonomichnoho tsyклу* [The theory of economic development. An inquiry into profits, capital, credit, interest, and the business cycle], Vydavnychiy dim "Kyievo-Mohyliaska akademiia", Kyiv, Ukraine, 242 p.

Шевчик Б.М. ЛОГИКА ХВИЛИ: ПАСІОНАРНІСТЬ ТА ЕНТРОПІЯ У ЦИКЛІ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИНАМІКИ

Мета - дослідити триалектичні модифікації активізації когнітивних ресурсів економічного розвитку в умовах соціокультурних флуктуацій ентропії базових патернальних триад суспільно-економічного відтворення у режимі циклу економічної динаміки від біфуркації до гомеостазу.

Методика дослідження. Використано системно-синергетичний метод, діалектичний та метод фрактальної онтології для обґрунтування ноуменально-атрактивної природи економічної вартості інформаційних благ нооекономіки ідеаційної культури.

Результати. Розглянуто цикл економічної динаміки у контексті циклу соціокультурних флуктуацій, що дало змогу не лише виявити механізм соціоентропії економічних систем у його інституціональному звершенні екстрактивного «залізного закону олігархії», а й визначити можливості нового циклу становлення і розвитку когнітивної нооекономіки ідеаційної культури в регенераційній фазі циклічної динаміки за умов релевантності парадигмальних та патернальних проєктів, де ноумени-атрактори зумовлюють якість лігатур.

Наукова новизна. Обґрунтовано гіпотезу есенціальності вартості слова як основного продукту когнітивного виробництва в умовах нооекономіки ідеаційної культури. Пояснено природу ентропії у спадній траєкторії циклу втіленим в економічні інститути принципом екстракції, що є наслідком деструктивних модифікацій у структурі базових патернальних триад, виражених у симулякрії патернальних проєктів.

Практична значущість отриманих результатів полягає в тому, що побудована на есенціальному принципі виробництва інновацій когнітивна нооекономіка ідеаційної культури мінімізує ентропійні екстерналії та сприятиме реалізації такої парадигми сталого розвитку, де система не просто адаптується до викликів, а асимілює їх з метою відтворення життя. Результати дослідження можуть мати практичне застосування у процесах конструювання комплементарних інклюзивних економічних інститутів ринкової трансформації економіки України.

Ключові слова: есенція, субстанція вартості, нооекономіка, ідеаційна культура, симулякр, патерн, обскурція, регенерація, екстракція.

Shevchuk B.M. LOGIC OF THE WAVE: PASSIONARY AND ENTROPY IN THE CYCLE OF ECONOMIC DYNAMICS

Purpose - to explore the trialectical modifications of enhancing the cognitive resources of economic development in the conditions of socio-cultural fluctuations of the entropy of basic paternal triads of socio-economic reproduction in the mode of the cycle of economic dynamics from bifurcation to homeostasis are studied.

Methodology of research. A system-synergetic method, a dialectical method and the method of fractal ontology to justify the noumenal-attractive nature of the economic value of information benefits of the noo-economy of the ideation culture are used.

Findings. The cycle of economic dynamics is considered in the context of the cycle of socio-cultural fluctuations, which made it possible not only to reveal the mechanism of the socio-entropy of economic systems in its institutional accomplishment of an extractive "iron law of oligarchy", but the pre-conditions of the possibility of a new cycle of formation and development of the cognitive noo-economy of the ideation culture in a regeneration phase of cyclic dynamics under the conditions of the relevance of paradigmatic and paternal projects where noumen-attractors determine the quality of ligatures are stressed.

Originality. The hypothesis of the essentiality of a word value as the main product of cognitive production in the conditions of the noo-economy of the ideation culture is developed. The nature of entropy in the descending trajectory of

the cycle is explained by the principle of extraction embodied in economic institutions which is the result of destructive modifications in the structure of basic paternal triads expressed in the simulacrum of paternal projects.

Practical value of the results lies in the fact that the cognitive noo-economy of the ideation culture built on the essential principle of innovation production minimizes entropy externalities and facilitates the implementation of such a paradigm of sustainable development, where the system does not just adapt to challenges but assimilates them in order to reproduce in life. Results of the study will have practical application in the process of designing complementary inclusive economic institutions of market transformation of economy of Ukraine.

Key words: essence, substance of value, noo-economy, ideation culture, simulacrum, pattern, obscuration, regeneration, extraction.

Шевчик Б.М. ЛОГИКА ВОЛНЫ: ПАССИНАРНОСТЬ И ЭНТОПИЯ В ЦИКЛЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДИНАМИКИ

Цель - исследовать триалектические модификации активизации когнитивных ресурсов экономического развития в условиях социокультурных флуктуаций энтропии базовых паттернальных триад общественно-экономического воспроизводства в режиме цикла экономической динамики от бифуркации к гомеостазу.

Методика исследования. Использованы системно-синергетический метод, диалектический и метод фрактальной онтологии для обоснования ноуменально-аттрактивной природы экономической стоимости информационных благ нооэкономики идеационной культуры.

Результаты. Рассмотрено цикл экономической динамики в контексте цикла социокультурных флуктуаций, что позволило не только идентифицировать механизм социоэнтропии экономических систем в его институциональном оформлении экстрактивного «железного закона олигархии», но и определить возможности нового цикла становления и развития когнитивной нооэкономики идеационной культуры в регенерационной фазе циклической динамики в условиях релевантности парадигмальных и паттернальных проектов, где ноумены-аттракторы обуславливают качество лигатур.

Научная новизна. Обосновано гипотезу эссенциальности стоимости слова как основного продукта когнитивного производства в условиях нооэкономики идеационной культуры. Объяснено природу энтропии в нисходящей траектории цикла воплощенным в экономические институты принципом экстракции, что является следствием деструктивных модификаций в структуре базовых паттернальных триад, выраженных в симулярии паттернальных проектов.

Практическая значимость полученных результатов заключается в том, что построена на эссенциальном принципе производства инноваций когнитивная нооэкономика идеационной культуры минимизирует энтропийные экстерналии и способствует реализации такой парадигмы устойчивого развития, где система не просто адаптируется к вызовам, а ассимилирует их с целью воспроизводства жизни. Результаты исследования могут иметь практическое применение в процессах конструирования комплементарных инклюзивных экономических институтов рыночной трансформации экономики Украины.

Ключевые слова: эссенция, субстанция стоимости, нооэкономика, идеационная культура, симулякр, паттерн, обскурация, регенерация, экстракция.